

is, hogy valamilyen különleges és nehéz küldetést kapunk.

Papp Miklós elkülönítette egymástól Isten általános, minden emberre vonatkozó, valamint az üdvösségre irányuló akarátát, illetve az egyes személyt érintő, különleges szándékát, amely mintegy vele való szövetségre hívásként értelmezhető.

Jézusnak a Getszemáni-kertben mondott, a végső szenvedést megelőző imádsága arra tanít bennünket, hogy ez a nagycsütörtöki vívódás saját tanakodásainkat is megváltotta: Jézus magára vette emberi gyötrődéseinket – hangsúlyozta a morálteológus. – Nem veszekedett az Atyával: benne két akarat, az Atyáé, amellyel mindig is egy volt, valamint emberi akarata feszült egymásnak oly módon, hogy az emberinek fel kellett nőnie az Istenéhez, utol kellett érnie azt. Papp Miklós ezzel kapcsolatban arra is rávilágított, hogy Krisztus segítségével mindannyian el tudunk jutni odáig, hogy igent mondunk Isten ránk vonatkozó tervére, mint az üdvösséghez vezető út egy következő lépésére.

Az akarattal kapcsolatban a szeretet apai és anyai oldaláról szólva elhangzott: Isten, mint Atya noszogat bennünket, az Ő kezdeményező szeretete szükséges ahhoz, hogy be tudjuk fogadni tervét az életünkbe, ahogyan Mária is tette azt. A Szűzanya kezdeti passzivitása megérteti velünk, hogy az embernek először várakoznia kell Isten indító szeretetére, hogy majd aktív részesévé válhasson annak. Szüntelenül keresnünk kell Isten akarátát életünkben, lelkünk szentélyében az imádság által. Ez pontosan azt jelenti, hogy keresztényként nem a parancsok betartását kell szem előtt tartanunk, hanem azt, hogy Isten mire hív bennünket különleges módon. Eppen ezért a kereszténység állandó nyugtalanságot jelent, Isten akarátának fürkészését. A saját út megtalálásával már nem beszélhetünk fakultatív véghezvitelről – ekkor már kötelező teljesítenünk azt, amire rátaláltunk.

„Ha lemaradunk attól a legjobb énünktől, amik lenni tudnánk, az súlyos bűn” – hangsúlyozta Papp Miklós.

„*Jöjjön el a te országod*” – e sornál a morálteológus előadó kiemelte Isten országának elsőbbségét – a Jézus lábainál való „ücsörgést”, a magányt, a csendet, a lelkigyakorlatot, az ünnepet, amelyek megelőlegezik a tevékeny életet.

A „szenteltessék meg a te neved” sorral kapcsolatban Papp Miklós a névről beszélt: a név egy személyt feltételez, akinek arca van. Azzal, hogy Isten felém fordul személyesen, én is személlyé válok. Amikor Isten bemutatkozik, akkor munkát és küldetést is ad. Amikor ismerjük Isten nevét, ahogyan Mózesnek bemutatkozott, az azt jelenti, hogy van dolgunk a világban. A kérés azonban arra is rámutat, hogy

előttünk és a világ előtt is legyen szent Isten neve. E pontnál a teológus utalt a káromkodásra, Isten nevének hiába vételére, illetve a művészi szabadság problematikájára is.

„*Aki a Mennyekben vagy*” – itt egészen személyes hangvétellő értelmezésre szólított fel a morálteológus. Istenre, mint örök misztériumra irányította a hallgatóság figyelmét, amely titok szüntelenül vonzza az embert. A kereszténység lényege nem a saját bűnösségünkből fakad, hanem éppen az Isten általi elbűvöltségből, abból, hogy megragadott bennünket az Isten. A menny azt sugallja számunkra, hogy Isten elrejtőzik előlünk, hogy ésszel soha nem fogjuk tudni megragadni, mégis vonz bennünket.

Ez után érkezünk el az Atyához – „*Mi Atyánk*”: a világ legbiztosabb pontja, amikor Jézus kimondja, hogy „Abba”. Erre kell építenünk az egész életünket – emelte ki Papp Miklós. – Ez adja életünk értelmét, hogy azt kutadjuk, Krisztus hogyan néz az Atyára. Isten mint atya egészen személyessé válik az ember számára, nem fátum többé, hanem egy vele való bensőséges, fiúi kapcsolatra hív meg bennünket.

„A keresztények ott kezdik az imát, ahová az őszövétségi nép el akart jutni. Nekünk, keresztényeknek innen adatik meg az, hogy átvegyük a stafétát, hogy az imádságot itt kezdjük: »*Mi Atyánk*« – hogy már fiak vagyunk” – fogalmazott az előadó, majd zárásként azt kívánta a jelenlévőknek, hogy a Miatyánk világítsa meg életüket és legyen életvezetésük forrása.

GROMON ANDRÁS

HÜTLEN AVAGY OKOS SÁFÁR?

(Lk 16,1-10)

Jézus egyik legismertebb, ugyanakkor legkevésbé értett példabeszéde a „hűtlen sáfárról” szóló, ezen belül is az, hogyan minősíthetett Jézus okosnak egy (állítólag) hétpróbás bűnözőt. A megfelelő háttérismeretek birtokában azonban megoldódik a rejtély.

A példabeszéd

(1) Tanítványaihoz is szólt: „Volt egy gazdag ember, akinek volt egy intézője, és ezt bevádolták nála azzal, hogy tékozolja a vagyonát. (2) Hívatta, és ezt mondta neki: »Mit hallok rólad? Számolj el vagyonkezeléseddél, mert nem végezheted többé a vagyonkezelést.« (3) Az intéző erre ezt mondta magában: »Mi tegyek most, hogy uram elveszi tőlem a

vagyonkezelést? Kapálni nincs eróm, koldulni szégyellek. (4) Tudom már, mit tegyek, hogy amikor eltávolítanak a vagyonkezelésből, befogadjanak házukba az emberek.« (5) Egyenként magához hívatta urának adóseit. Az elsőhöz így szólt: »Mennyivel tartozol uramnak?« (6) Az meg így szólt: »Száz hordó olajjal.« Mire ő azt mondta neki: »Vedd át az adósleveledet, ülj le, és írd gyorsan ötvenet!« (7) Aztán egy másiknak ezt mondta: »Hát te mennyivel tartozol?« Az meg így szólt: »Száz zsák búzával.« Azt mondta neki: »Vedd át az adósleveledet, és írd nyolcvanot!« (8a) És az úr megdicsérte az igaztalan intézőt, mivel okosan járt el. (8b) Mert e világ fiai okosabbak a maguk nemében, mint a világosság fiai. (9) Én is mondom nektek: Szereztek magatoknak barátokat az igaztalan mammonnal, hogy amikor megszűnik, befogadjanak titeket az örök sátrakba.»

Előzetes tudnivalók

Megoszlanak a vélemények arról, hogy itt Jézus által kitalált történettel van-e dolgunk, vagy olyan, közszájon forgó történetről, amelyet Jézus csupán átvett, esetleg egy konkrét botrányos esetről, amely akkoriban beszédtema volt.

Az elbeszélésből nem derül ki, hogy miben állt az intéző tékozlása, és az sem, hogy a vád megalapozott volt-e, vagy sem, bár „kiútkeresésével” az intéző hallgatólagosan elismeri azt. Mindenesetre ugyanaz a „tékozol” ige áll itt, mint a Lk 15,13-ban.

A példabeszéd konkrét galileai gazdasági viszonyokat feltételez: A – gyakran külföldi – nagybirtokosok egy általános bérlőnek adták ki földjeiket, az meg „al-haszonbérlőknek”, akik aztán a földet megművelő parasztnak (akiktől a tényleges terméstől függetlenül behajtották a bérleti díjat). Ebben a rendszerben nagyon fontos szerep jutott a meglehetősen nagy önállósággal eljáró intézőknek, akik számadással tartoztak a tulajdonosnak (vö. Mk 12,1-2).

A szóban forgó „adósok” vagy bérlők (parasztnak), akiknek haszonbérként be kellett szolgáltatniuk a föld termésének meghatározott részét, vagy nagykereskedők, akik adóslevél ellenében nagyobb szállítmányokat kaptak. Az 5-7. v. hatalmas számadatai az utóbbit valószínűsítik, de az is lehetséges, hogy ebben az esetben Jézus engedett a keleti ember vonzódásának a nagy számokhoz.

Csak szemléltetésül: Az eredetiben említett „hordó”-mértékegység („bat”) 36,5 liter, a 100 „bat” tehát 36,5 hektoliter; ez 146 olajfa termésének felel meg, mert egy olajfa átlagos termése Palesztinában 120

kg olívbogyót, ill. 25 liter olajat tett ki; pénzbeli értéke mintegy 1000 dénár (= ezer napszám) volt. – A „zsák”-mértékegység pedig („kór”) a „bat” tízszerese, a 100 kór tehát 365 hektoliter; ez 42 hektár föld termésének felelt meg, pénzbeli értéke pedig mintegy 2500 dénár volt. – Hatalmas adósságokról van tehát szó. Az *engedmény* azonban (kb. 18 hl olaj, 73 hl búza) nagyjából azonos értékű, kb. 500 dénár, mivel az olaj sokkal drágább volt, mint a búza. (500 dénárból egy szegény ember 500 napig, azaz csaknem 1 év és 5 hónapig tudta eltartania a családját...)

Az intézőnek az 5-7. versben leírt eljárása két dolgot jelenthet:

a) Szorult helyzetében az 1. versben emlegetett vagyon-eltékozlás után okirat-hamisítás segítségével most gátlástalanul ismét *megrövidíti az urát*, az így keletkező hasznot pedig az adósoknak adja, amivel egyúttal cinkosává teszi őket.

b) Ezek az intézők sokszor nem annyi „bérleti díjat”, azaz termésrészt követeltek a legalsó szinten álló „albérlőktől”, azaz a földek tényleges megművelőtől (vagy a nagykereskedőtől), amennyit a földesúr kiszabott (s ami az ő „fizetésüket” is magában foglalta!), hanem (zsarolással vagy erőszakkal) sokkal többet, hogy ebből a többletből gyorsan meggazdagodjanak. Ez itt konkrétan azt jelenti: A bevádolt intéző *a szerződés megkötésekor* nem 50 hordó olajat, ill. 80 zsák búzát íratott az adóslevelekre, azaz nem annyit, amennyit a földesúr kiszabott, hanem 100 hordó olajat és 100 zsák búzát. *Most*, amikor el kell számolnia, és nagy valószínűséggel nélkülözés vár rá, a legokosabbat (és legegyszerűbbet) teszi, amit ebben a helyzetben tehet: elengedi a parasztnak (vagy a nagykereskedőknek) tartozásuknak azt a részét, amelyet a szerződéskötéskor ő zsarolt ki tőlük, vagyis a *plusz* 50 hordó olajat, illetve 20 zsák búzát.

Azzal, hogy ötvenet és nyolcvanot írnak az új adóslevélre, voltaképpen a földesúrral kötött *eredeti* szerződés jön létre, vagyis az intéző ez esetben nem az urát csapja be, nem annak vagyonából sikkaszt, hanem – a kizsarolt *plusz* olaj- és búzamennyiség elengedésével – *visszaadja a parasztnak* azt, amit jogtalanul követelt tőlük. (Effajta „állapot-helyreállításról” beszél Zakeus is, csak ő még ennél az intézőnél is nagylelkűbb, mert csalásainak négyszeres megtérítését ígéri: Lk 19,8.)

Az adósok persze mindkét esetben hálásak lesznek, és „befogadják majd házukba”, azaz vállalják megélhetésének – legalábbis átmeneti – biztosítását.

Nehéz elképzelni, hogy a példabeszédbeli úr megdicsérte intézőjét, de talán mégis lehetséges: például értelmezhető a rászédett úr *rezignált öniróniájaként*, amikor más földbirtokosok társaságában elmeséli, hogyan járt az intézőjével.

Lehetne ezt a dicséretet *fordítási hibával* is magyarázni. A héber *bareh* ige ugyanis általában azt

jelenti ugyan, hogy „áld, dicsér”, de eufémizmusként az ellenkezőjét is: „megátkoz, elátkoz” (ld. Jób 2,9; 1Kir 21,13). Hasonlóképpen az *arúm* melléknév sem csak azt jelenti, hogy „okos, értelmes”, hanem azt is, hogy „ravasz, furfangos, cseles”, és „álnok, alattomos” (ld. 1Móz 3,1).

Vagyis a mondat így is hangozhatna: „Ekkor az úr elátkozta az álnok intézőt...” Ami persze kézenfekvő lenne, csak hogy e lapos megállapítás esetén mi lenne a „poén” a történetben? És mi lenne Jézus mondanivalója? Az, hogy „ti se csináljatok ilyen csúnya dolgokat”? Ehhez nem kell példázatot költeni, és különben is magától értetődő.

A „poén” éppen az, hogy Jézus egy *negatív* magatartás által is szemléltetni tudja *pozitív* mondanivalóját – akárcsak az igaztalan bírót (Lk 18,1-5), a merénylőt (Tamás-ev. 98, ld. Mk-komm. 533. lábj., 3. bek.) vagy a hadba készülőt király példázatával (Lk 14,31-32), s ráadásul az utóbbi bizonyos értelemben szintén az okosságot köti a hallgatók lelkére!

A példabeszéd és a belőle levont tanulság *eredeti címzettjei* minden bizonnyal vámosok és adóbérlők voltak. Jézus gyakran időzött társaságukban, mégpedig evés-ivás közepette (vö. Mk 2,15; Lk 7,34; 19,1-6). Egy ilyen alkalommal, *nekik* mondhatta el a vaskos zsványtörténetet, hiszen őket izgathatták leginkább az „élet- és vagyónbiztosítás” kérdései (vö. Lk 12,33b – 762. lábj.). S miközben azok jót szórakozhattak ennek a rafinált intézőnek a „sztórián”, Jézus az ő zsványeszüket vette célba: Egyszer holtbiztosan végéhez ér a mammonotok. Akkor barátokra lesz szükségetek, akik befogadnak titeket – nem szegényes vályogkunyhóikba, hanem az „örök sátrakba”.

Magyarázat

Ennek a példabeszédnek az értelmezése a Lukács-evangélium legvitatottabb problémái közé tartozik, és talán akkor sem járunk messze az igazságtól, ha úgy véljük, hogy a szinoptikus evangéliumok egyik legnehezebben értelmezhető helyével van dolgunk. Az értelmezést *tartalmilag* az teszi nehezzé, hogy Jézus egy súlyosan negatív viselkedést állít „példaként” hallgatói elé, amit bonyolít, hogy nem magától értetődő az 5-7. versben említett okirat-hamisítás lényege.

Formai szempontból aztán még több nehézségbe ütközünk, mert vitatható mind a 8a („Az úr megdicsérte...”), mind a 9. vers („Én is mondom nektek...”) jézusi eredete (a 8b-é pedig – „Mert e világ fiai okosabbak a maguk nemében, mint a világosság fiai” – kifejezetten cáfolható (ld. Lk-komm. 1024. lábj.) – márpedig mindhárom vers a példabeszéd egy-egy

értelmezését kínálja. Az alábbiakban két, a jézusi szemléletmódon belül lehetséges magyarázatot foglalkozok össze. (Azt bármely értelmezés esetén természetesen kizárhatjuk, hogy Jézus bűncselekmény elkövetésére biztatott volna.)

1) Ebben az esetben azt feltételezzük, hogy az 5-7. versben említett okirat-hamisítás újabb bűncselekmény az 1. versben említett vagyontékozláshoz képest, és hogy *Jézus csak a 8a verset fűzte hozzá* tanulságul a példabeszédhez, a 9.-iket már nem (bár az is lehetséges, hogy a példabeszéd eredetileg a jézusi magyarázat nélkül maradt fenn, tehát csak az 1-7. verset tartalmazta).

A példabeszéd mondanivalója ekkor *általános* jellegű: „Ahogyan az intéző egy nehéz helyzetből *okosan* kivágta magát, úgy kell mindenkinek *okosan* viselkednie az egész emberi élet megoldása (ha úgy tetszik, »Isten országa« és/vagy »az örök üdvösség«) szempontjából.” – A példabeszéd ekkor a Mt 7,24-27 // Lk 6,46-49 példázatával és a (későbbi betoldások nélkül felfogott) „tíz szűzről szóló” példabeszéddel (Mt 25,1-4) áll egy sorban, és az okosság *a helyes* – az ember életét a szó teljes értelmében megmentő – *cselekvést* jelenti, vagyis azt, hogy valaki nem csupán hallgatja Jézus tanítását, és lelkesedik érte, vagy szóban mond rá igent, hanem *tettekre is váltja*.

2) Ebben az esetben azt feltételezzük, hogy az 5-7. versben említett okirat-hamisítás jelentheti a gazdag ember (1. v.) újabb megkárosítását is, de az al-haszonbérlőkkel kötött eredeti szerződés helyreállítását is, és hogy *Jézus kommentárját* (esetleg a 8a verssel együtt) *a 9. vers tartalmazza*.

A példabeszéd mondanivalója ekkor *konkrét*: „Ahogyan az intéző azáltal biztosította *befogadását* az al-haszonbérlők házába, hogy *anyagilag* segített rajtuk, ti is azzal biztosíthatjátok *befogadásotokat* az »örök hajlékba«, hogy a »mammonnal«, *a pénzettekkel* segítetek a rászorulókon, s így »barátaitokká« teszitek őket – ők ugyanis tanúskodni fognak mellettetek Istennél, aki azonosul azokkal az éhezőkkel, akiknek enni adatok...” (Vö. Mt 25,35-36!) – A példabeszéd ekkor ugyanazt fejezi ki, amit Jézus máskor is megfogalmazott: „Adjátok el birtokotokat, s az árát adjátok oda irgalmas adományként a szegényeknek... [Így] készítetek magatoknak maradandó kincset Istennél” (Lk 12,33), és konkrétan alkalmazott is például a gazdag ifjúra: „Add el mindazt, amit birtokolsz, és add a szegényeknek – így kincset birtokolsz majd Istennél” (Mk 10,21).

(2019. december 21.)